

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ
Кафедра гуманітарних і соціальних дисциплін
ДЕПАРТАМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КОМУНІКАЦІЙ З
ГРОМАДСЬКІСТЮ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ
Кафедра публічного управління та адміністрування

ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Колективна монографія

За наук. редакцією *Т. Шаравари*

Київ
Видавництво Ліра-К
2021

УДК 316.42:32](02)

П 50

*Рекомендовано до друку вченою радою
Полтавської державної аграрної академії
(протокол № 2 від 23 лютого 2021 р.).*

Рецензенти:

Ф. Семенченко, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри філософії, політології та українознавства Херсонського національного технічного університету;

Г. Куц, доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології, соціології та культурології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

О. Кондратенко, доктор політичних наук, провідний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

П50 Політичні трансформації сучасного суспільства:
колективна монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари.
Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. 216 с.

У колективній монографії висвітлено актуальні проблеми, суспільно-політичні зрушення на глобальному та локальному рівнях, проаналізовано соціально-економічні, культурні, освітні трансформаційні процеси й модернізацію політичної системи.

Для науковців, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, здобувачів вищої освіти ступенів вищої освіти бакалавр, магістр.

УДК 316.42:32](02)

ISBN 978-617-520-073-5

© Колектив авторів, 2021

© Видавництво Ліра-К, 2021

ЗМІСТ

Передмова	6
Вступне слово ректора Полтавської державної аграрної академії, професора <i>Аранчій Валентини Іванівни</i>	7

РОЗДІЛ 1. ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ І ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ: ДИНАМІКА ЗМІН

1.1. Уроки державного будівництва від провідника ОУН (б) Степана Бандери для сучасного етапу державотворення України (<i>Ворона П.</i>)	9
1.2. Зарубіжний досвід електронних петицій для взаємодії між органами публічної влади та суспільства (<i>Каденко Д.</i>)	14
1.3. Довіра до влади як критерій кризи політичних інститутів у сучасній Україні (<i>Кочубей Л.</i>)	20
1.4. Трансформація політичної системи в умовах становлення правової держави в Україні (<i>Медвідь Ф., Твердохліб А., Урбанський М.</i>)	26
1.5. Місцеві вибори 2020 року на Полтавщині: регіональний аспект (<i>Соловей С., Ворона П.</i>)	34
1.6. Еволюція політики уряду Російської Імперії щодо трудових мігрантів епохи аграрних реформ (друга половина ХІХ – початку ХХ ст.) (<i>Якименко М., Помаз Ю.</i>)	39

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

2.1. Підходи до аналітики політичних ідеологій в політологічній освіті (<i>Дмитрашко С.</i>)	45
2.2. Дотримання норм мовного законодавства в освітньому процесі сучасного закладу вищої освіти (<i>Жалій Р.</i>)	53
2.3. Уповноважений із захисту державної мови в Україні: характеристика правового інституту (особливості вивчення теми в умовах сучасного закладу вищої освіти) (<i>Жалій Т.</i>)	59

2.4. Вплив освіти на політичну соціалізацію особистості (<i>Льченко А., Гергель А.</i>).....	63
2.5. Формування системи підтримки розвитку малого молодіжного підприємництва (<i>Капліна А.</i>)	70
2.6. Блогосфера як потужний інструмент сучасної політичної діяльності (<i>Наумкіна С., Дяченко О.</i>).....	76
2.7. Політико-управлінські підходи до підготовки сучасних фахівців у системі вищої освіти (<i>Некряч А., Лопушинський І.</i>)	84
2.8. Теоретико-методологічні аспекти розвитку політичної освіти в Україні (<i>Подлесна Г.</i>).....	94
2.9. Проблема вирішення протиріччя «влада – знання» в процесі формування громадянського суспільства в Україні (<i>Шейко С.</i>).....	101

РОЗДІЛ 3. ЦІННІСНО-СВІТОГЛЯДНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

3.1. Людина маси: теоретичний концепт у контексті українських правових реалій (<i>Гладкий С.</i>)	108
3.2. Націоналістичні парадигми зображення села Яреськи у фільмі О. Довженка «Земля» (<i>Дзюба Н., Матвієнко Л.</i>).....	116
3.3. Особливості політичної культури України та Російської Федерації: порівняльний аналіз (<i>Льченко А.</i>)	120
3.4. Фейкова комунікація як конфліктологічний чинник в політичній системі (<i>Лікарчук Н., Лікарчук Д.</i>)	125
3.5. Причини гендерної асиметрії в політиці через призму суспільних поглядів (<i>Макарець С.</i>).....	132
3.6. Політична корупція: суть, зміст, механізми протидії (<i>Приходько С., Бублик Д.</i>).....	139
3.7. Сучасна молодіжна політика ордену езуїтів: геополітичні, ціннісні та культурно-освітні виміри (<i>Шаравара Р., Басенко Р.</i>).....	145

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

4.1. Суспільні аспекти інформаційної економіки (<i>Кононенко Ж., Миколенко І.</i>)	155
---	-----

2. Barlow, J. P. *A Declaration of the Independence of Cyberspace*. 2006. URL: <http://homes.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html> (accessed 30 October 2013).

3. Berinsky Adam J. *Rumors and Health Care Reform: Experiments in Political Misinformation*. *British Journal of Political Science*, 2017, No 47 (2). pp. 241-62.

4. Born K. *Six reasons there's more fake news today*. URL: www.marketwatch.com/story/six-features-of-the-age-of-fake-news-2017-10-24 (дата звернення: 27.12.2020).

5. Lazer D., Grinberg N., Friedland L., Joseph K., Hobbs W., Mattsson C. *Fake News on Twitter*. *Presentation at the Fake News Conference*, 2016. 217 p.

6. Likarchuk D. *The role of international organisations in the settlement of foreign policy conflict* *International Relations*, 2020. pp.35-41

7. Likarchuk N. *Favoritism as a Manifestation of Corruption and Managerial Incompetence* *Bulletin of Taras Shevchenko National University*, 2019. 17-22.

8. Persily N. *Can Democracy Survive the Internet?* *Journal of Democracy*. 2017. Vol. 28. N 2. pp.176-180

9. Rapp D.N. *The Consequences of Reading Inaccurate Information*. *Current Directions in Psychological Science*. 2016. Vol. 25. N 4. pp.71-76

10. Rosenau, James N. *Public opinion and foreign policy: an operational formulation*. Main Author: Rosenau,. Format: Book. Published: New York: Random House, 1961.118 p.

11. Rosenau J.N. *Along the Domestic-Foreign Frontier: Exploring Governance in a Turbulent World*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997. pp. 144-173.

12. Thompson J.B. *Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. New York : John Wiley & Sons, 2013. 322 p.

13. Wilbe Ken *Trump and a Post-Truth World* Shambhala. 2019. 160 p.

3.5. ПРИЧИНИ ГЕНДЕРНОЇ АСИМЕТРІЇ В ПОЛІТИЦІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СУСПІЛЬНИХ ПОГЛЯДІВ

Відсутність єдності в українському суспільстві у питанні щодо рівня участі жінок у політиці та державному управлінні на національному рівні та в місцевому управлінні та політиці на місцевому рівні (серед чоловіків більше певності, що жінки у цих сферах представлені достатньо) засвідчило загальнонаціональне опитування, проведене у період з 25.12.2014 р. по 15.01.2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно з

соціологічною службою «Ukrainian Sociology Service» на замовлення Міжнародного центру перспективних досліджень. Що ж до чинників, що заважають жінкам брати активнішу участь у суспільно-політичному житті країни, респонденти одностайно, як визначальні, назвали традиційний соціальний уклад (27,5 %) (до цієї точки зору більше схилиються жінки) і небажання самих жінок (27 %) (цей аргумент більше підтримується чоловіками). Крім цього були визначені й такі позиції як завантаженість домашнім господарством (20 %), нетолерантне ставлення суспільства (14 %), недосконалість українського законодавства (12 %) [2].

У дослідженні Національного демократичного інституту NDI Ukraine (НДІ Україна) «Ставлення до жіночої політичної участі в Україні» (2015–2016 рр.) респондентам був запропонований наступний перелік факторів, що впливають на меншу кількість жінок ніж чоловіків, які обираються в органи влади в Україні: політичні партії більше схильні висувати чоловіків, ніж жінок (відсоток тих, хто погодився з даним твердженням, був найбільшим – 76 %); сімейні обов'язки не дозволяють жінкам мати час для змагання за виборну посаду (64 %); українці більше схильні голосувати за чоловіків, ніж за жінок (56 %); жінки мають менше доступу до ресурсів, щоб проводити кампанію (55 %); жінки меншою мірою зацікавлені в політиці, ніж чоловіки (49 %); немає достатньої кількості кваліфікованих жінок, щоб бути обраними до органів влади (з даною позицією більшість опитаних не погодилася – 60 %) [3].

У 2017 р. було проведено дослідження «Залучення жінок у процес імплементації реформ з децентралізацією», ініціатором якого став Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO, метою якого був аналіз участі жінок у процесах децентралізації та оцінка впливу реформи місцевого самоврядування на участь жінок у політичному житті на місцевому рівні. Одним із питань, яке виносилося на обговорення – основні причини асиметрії в політиці. Відповіді респондентів зводилися переважно до наступних: що політика брудна, не для жінок; чоловіки намагаються керувати, а жінки просто працюють; жінки в політиці повинні мати риси, які не характерні для справжньої української жінки; жінки бояться брати на себе відповідальність [4, с. 23].

Даний перелік було доповнено і розширено названими учасниками обговорення причинами гендерної асиметрії в

органах самоврядування: брак у жінок досвіду лідерського статусу, управлінської діяльності; відсутність часу для громадської активності через зайнятість домашніми справами; страх не впоратись із завданнями; брак умінь щодо публічних дебатів, відстоювання інтересів; зневірення у можливість щось змінити тощо [4, с. 27].

Певною мірою, як засвідчує дослідження, провина за несприйняття жінок як політикинь лежить і на самих жінках, для яких стереотип «жінці – будинок, дитина кухня...», «чоловіку – лідерство, заробітки» є аксіомою. Саме вони своїм негативним ставленням до тих жінок, які не погоджуються зі станом «бути хоч на півкроку позаду чоловіків», свідомо чи несвідомо, чинять опір розв'язанню гендерних проблем, не усвідомлюючи наслідків укоріненого стереотипу «берегиня дому» [4, с. 31].

Чергове дослідження DESPRO (вересень 2017 р. – січень 2018 р.), присвячене гендерним питанням на рівні ОТГ, проілюструвало, що однією із причин гендерної асиметрії є і система соціальних норм (гендерні стереотипи): жінки звикли виконувати розпорядження чоловіків; українська жінка готова і приносить у жертву свою кар'єру заради того, щоб чоловік відчував себе головним у родині, лідером; жінки не підготовлені до виробничих сфер. Не останню роль відіграє також і занижений соціальний статус жінки, відсутність підтримки з боку чоловіка, а також упередження (іноді традиції) щодо «жіночих» і «чоловічих» видів діяльності [5, с. 23-24].

Цікавим із точки зору з'ясування причин гендерної асиметрії у сфері політики є Регіональне дослідження «Представництво жінок у політиці в країнах Східного партнерства», проведене у 2017 р., у ході якого було визначено основні факти та перешкоди, що обмежують представництво жінок у політиці таких країн як Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Молдова та Україна. Узагальнені дані щодо означеної проблеми можна представити таким чином:

1. Гендерні стереотипи: вважається, що чоловіки несуть першочергову відповідальність за діяльність у громадській сфері – економіці та політичному житті, а жінки несуть першочергову відповідальність за приватну сферу – дім і родину [6, с. 11].

2. Політичні фактори: має значення роль, яку відіграють політичні партії, що контролюють доступ жінок, які прагнуть балотуватися в кандидати, до наступного етапу – обрання. Вони можуть ставати перешкодами або ж необхідними умовами для забезпечення представництва більшої кількості жінок у політиці [6, с. 12].

3. Фінансові фактори: жінки часто мають самі фінансувати свої передвиборчі кампанії, в більшості випадків не маючи для цього необхідних заощаджень, адже значна їх частина працює у низькооплачуваних секторах (державному чи громадському). До того ж існує думка, що жінки заробляють гроші на свою родину, а не на власні витрати, а політичні кампанії вважаються саме такими витратами [6, с. 47].

4. Нормативно-правова база: міжнародні зобов'язання, конституція держави та будь-яке конкретне законодавство, які можуть позитивно або негативно впливати на становище жінок [6, с. 13].

5. Недостатнє висвітлення виборчих кампаній жінок у засобах масової інформації.

Серйозною проблемою сучасного суспільства залишається і проблема насильства щодо жінок-політиків. Акцент на цьому було зроблено у Паралельному звіті «Пекін +25: Україна 2014-2019», що містить коментарі щодо виконання Україною Пекінської декларації та Платформи дій у період із 2014 по 2019 роки. Найпоширенішими видами такого насилля є публічне приниження через соціальні мережі та засоби масової інформації, психологічне насильство, сексизм, словесні зловживання, сексуальні домагання [7, с. 40]. Політично активні жінки часто зазнають погроз, образ, залякувань, агресії та необґрунтованих звинувачень різного роду.

Певну зміну в акцентах у суспільній думці щодо політичної участі жінок в Україні засвідчило перше Національне опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні, проведене уже згаданим нами Національним демократичним інститутом (НДІ) у липні 2018 р. 65% респондентів не заперечили той факт, що чоловіків частіше призначають на урядові посади, ніж жінок. Але щодо причин такої ситуації, то серед запропонованих авторами проєкту варіантів найбільшу підтримку здобув лише один – виконання

сімейних обов'язків не дає жінкам достатньо часу обіймати посади в Уряді (51 %). З іншими твердженнями респонденти більше не погоджувалися, ніж погоджувалися: жінки меншою мірою зацікавлені в роботі в Уряді, ніж чоловіки (50 % і 33 % відповідно); жінки не достатньо жорсткі, щоб займати урядові посади (52 % і 33 %); жінки мають менше доступу до внутрішніх контактів в Уряді (44 % і 31 %); жінки менш схильні бути хорошими управлінцями, ніж чоловіки (61 % і 24 %); немає достатньої кількості кваліфікованих жінок, щоб бути обраними до органів влади (60 % і 23 %) [8, с. 47].

Свої думки щодо перепон у політичній участі жінок активно висловлюють у своїх виступах, інтерв'ю, у соціальних мережах українські державні й громадські діячки.

Так, громадська активістка, дослідниця гендерної проблематики Ірина Троян, посилаючись на проведене у 2012 р. Центром Разумкова дослідження «Суспільна думка про вибори 2012 року і роль жінок в політиці і уряді», звертає увагу і на той факт, що одним із бар'єрів, які стоять на заваді участі жінок у політичному житті, є нормативні уявлення про соматичні, психічні, поведінкові властивості представників обох статей, які зачасту мають вагоме значення в ситуації вибору: чоловік чи жінка. «Так, українці вважають жінок більш душевними, приємними, чесними, етичними, об'єктивними та справедливими, а такі риси, як сила, жорсткість, лідерські якості та рішучість використовувались для характеристики чоловіків. Оскільки чоловіків розглядають як таких, що здатні краще вирішувати проблеми, долати кризові ситуації та наводити лад, чоловіки-кандидати отримують вищі електоральні преференції на виборах. Дещо випереджаючи чоловіків, жінки вважаються менш відірваними від життя людей, здатними співпрацювати з іншими та правильно розставляти пріоритети» [9].

Активно обговорювалася проблема жіночого представництва в органах влади у переддень місцевих виборів 2020 р. Заступниця голови партії «Голос» та очільниця передвиборчого штабу Інна Совсун, аналізуючи проблему пошуку жінок-кандидаток, зазначила: «Дуже часто жінки бояться того, що в них недостатня кваліфікація. Хоча якщо подивитися на їхні резюме, то вони є не менш кваліфіковані, ніж чоловіки». Також серед причин – страх агресивної публічної

реакції на їхнє балотування та заборона чоловіка. На думку співголови фракції «Європейська солідарність» Ірини Геращенко, головною перепорою для просування в політичній кар'єрі жінок є менший фінансовий ресурс у порівнянні з чоловіками, а народна депутатка партії «Батьківщина» Альона Шкрум зазначила, що подекуди жінкам заважає йти на вибори їхній статус держслужбовця, адже вони мають брати відпустку за власний рахунок на час виборчої кампанії [10].

Гендерна нерівність у політичній сфері залишається для українського суспільства серйозною проблемою, своєрідним викликом. Причини цього явища носять комплексний характер. Як показав аналіз даних соціологічних досліджень, сьогодні основною перешкодою для політичної участі жінок подовжують залишатися усталені патріархальні погляди щодо їх місця і ролі в суспільстві. Іншими бар'єрами, які ускладнюють доступ жінок до керівних посад та участі у політиці, є недосконалість законодавчої бази; обмеженість фінансових ресурсів, якими можуть скористатися жінки задля своєї політичної кар'єри; недостатнє висвітлення реальної політичної участі жінок у засобах масової інформації; небажання різних політичних сил і структур залучати жінок до своєї діяльності; різного роду насильство щодо жінок-політиків; невпевненість жінок у своїх силах і можливостях, нерозуміння й осуд з боку інших і, зачасту, просто небажання самих жінок йти у «цю брудну справу». Але, не зважаючи на дані перепони, потреба у більшій представленості жінок у політичній сфері зростає і це є абсолютно свідомий запит українського суспільства, адже наразі більше 60% українців говорять про те, що вони прагнуть більш збалансованого залучення чоловіків і жінок до політичного життя [8, с. 45].

Джерела та література

1. *Глобальний гендерний розрив в 2019 році: висновки для України.* URL: <https://genderindetail.org.ua/library/ekonomika/globalniy-genderniy-rozriv-v-2019-rotsi-visnovki-dlya-ukraini-1341342.html> (дата звернення: 27.12.2020).

2. *Жінка у суспільно-політичному житті: упередження, можливості, перспективи – загальнонаціональне опитування.* URL: <https://dif.org.ua/article/zhinka-u-suspilno-politichnomu-zhitti->

uperedzhennya-mozhливosti-perspektivi-zagalnonatsionalne-opituvannya
(дата звернення: 27.12.2020).

3. Ставлення до жіночої політичної участі в Україні. НДІ Україна, 2016. URL: <https://www.ndi.org/sites/default/files/NDI%20Gender%20Research%20FEV%202016%20-%20UKR%20vf.pdf> (дата звернення: 27.12.2020).

4. Звіт Залучення жінок у процес імплементації реформ з децентралізації. Київ, 2017. 43 с URL : https://despro.org.ua/library/research/Залучення%20ж_нок%20у%20процес%20децентрал_зац___DESPRO%202017.pdf (дата звернення: 27.12.2020).

5. Звіт Потреби підвищення рівня знань та вмінь щодо гендерної політики серед жінок-лідерок ОТГ. Київ, 2018. 31 с. URL: <https://despro.org.ua/library/research/Потреби%20щодо%20навчання%20Осеред%20жінок-лідерок.pdf> (дата звернення: 27.12.2020).

6. Регіональне дослідження Представництво жінок у політиці в країнах Східного партнерства : посібник Ради Європи для громадських організацій. Страсбург : Видавничий відділ Ради Європи, 2017. 131 с. URL: <https://rm.coe.int/regional-study-on-women-s-political-representation-in-the-eastern-part/1680741a1f> (дата звернення: 27.12.2020).

7. Пекін +25: Паралельний звіт. Україна 2014–2019 : науково-виробниче видання / А. О. Ненька та ін. ; за заг. ред. М. Кичоровської-Кебало, М. М. Скорик, О. Б. Давліканової. Київ : ТОВ «Вістка», 2019. 80 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15878.pdf> (дата звернення: 27.12.2020).

8. Національне опитування з питань рівності між чоловіками та жінками в Україні, липень 2018. 53 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/17-presentation-2018/29.22.2018Klimpush/%20опитування%20з%20питань%20рівності%20між%20чоловіками%20та%20жінками%20в%20Україні%20липень%202018.pdf> (дата звернення: 27.12.2020).

9. Троян Ірина. Гендерні квоти проти статусу-кво: доступ жінок до політики. URL: <https://50vidsotkiv.org.ua/genderni-kvoti-proti-statusu-kvo-dostup-zhinok-do-politiki> (дата звернення: 27.12.2020).

10. Гендерні квоти: як партії в Україні втілюють цю вимогу. URL: <https://www.dw.com/uk/henderni-kvoty-yak-partii-v-ukraini-vtiliuiut-tsiu-vumu/a-55132594> (дата звернення: 27.12.2020).